

Jaarverslag 2019 van de Libellen en Vlinderwerkgroep van IVN Eemland

Inleiding

Evenals het voorgaande jaar werd 2019 gekenmerkt door een uitzonderlijk warme en droge zomer. Er vlogen landelijk gezien aanzienlijk minder libellen dan in de periode 1990-2018. Er was nog steeds een tekort aan water waardoor er een grotere sterfte ontstond bij libellenlarven. Ook vlogen er veel minder dagvlinders door een gebrek aan nectar- en waardplanten in 2018. Wel was 2019 een invasiejaar voor distelvlinders, een trekvlinder.

Distelvlinder

In Eemland zagen we dit jaar ongeveer 55% minder libellen en ruim 25% minder dagvlinders. Dit was echter mede het gevolg van wat minder inventarisaties dan in 2018. De Libellen en Vlinderwerkgroep van IVN Eemland is dit jaar 25 keer gaan monitoren. Gemiddeld waren we weer met 4 à 5 personen op pad. Bijlage 1 gaat verder in op de factoren die van invloed zijn op de resultaten van inventarisaties.

De Stulp en het Nonnenland in Baarn

Op de terreinen van Staatsbosbeheer is in 2019 minder gemonitord dan gemiddeld de afgelopen jaren (zie tabel). Het aantal soorten was hoog.

Libellen op de Stulp

	Aantal bezoeken	Aantal libellen	Aantal soorten
2012	22	2370	22
2013	18	2700	22
2014	24	2840	27
2015	23	2400	25
2016	19	2866	23
2017	21	2762	27
2018	17	1957	25
2019	14	842	27

Ondanks goed zoeken zagen we ook dit jaar geen zwarte heidelibellen. Landelijk was ook een sterke afname waarneembaar. De zeldzame gevlekte witsnuitlibellen werden dit jaar niet gezien.

Gewone pantserjuffer

Bij De Stulp zijn voor libellen drie gebieden vooral interessant:

- De oevers en de heide langs het Pluismeer. We zagen hier 21 soorten, waaronder de zwervende pantserjuffer, een soort die we niet elk jaar zien. Volgens Waarneming.nl is deze soort zeldzaam, volgens de Vlinderstichting vrij algemeen.
- De natte heide rond het Gentianenven. Dit jaar troffen we slechts 13 soorten aan.
- Het daar tussenin gelegen Biezenven. Hier zagen we slechts 4 soorten.

Het Pluismeer blijft ondanks droge zomers toch goed gevuld doordat grondwater opgepompt kan worden. Gentianenven en Biezenven verdrogen bij een warme, droge zomer. De gevolgen waren duidelijk te zien. Andere jaren zag je soms honderden viervlekken, nu nog geen 20. Van de zeldzame venwitsnuitlibel (als kwetsbaar ingedeeld op de Rode Lijst) zagen we nu maar een exemplaar, terwijl we enkele tientallen gewend zijn. Pascal zag nog een exemplaar in Op Hees. Ook het aantal koraaljuffers was teruggelopen. Ik vond er nog wel een op een andere locatie: mijn tuin.

Op de Stulpheide vonden we wel weer heideblauwtjes, maar geen groentjes. Waarschijnlijk waren we net te laat, bij Waarneming.nl is er wel een gemeld. Daarnaast zagen we 12 andere soorten dagvlinders.

Icarusblauwtje

Het Nonnenland is dit jaar drie keer bezocht. We telden er 20 soorten libellen waaronder voor het eerst een zuidelijke glazenmaker. Deze libel is nog zeldzaam, maar rukt op naar het noorden. Verder noteerden we in het Nonnenland 13 soorten dagvlinders.

Het totaal aantal soorten libellen dat we inventariseerden in Baarn in de gebieden die door Staatsbosbeheer worden beheerd kwam uit op 27, twee meer dan vorig jaar. Voorts zagen we in totaal 17 soorten dagvlinders.

Natuurgebieden in Soest

Pijnenburg/De Wiek is een jong natuurontwikkelingsgebied aan de westrand van Soest. Het dient bij grote regenval als overloophoeve van het nabijgelegen bedrijventerrein. De waterstand in de poelen was ook dit jaar laag. Hier hebben we drie keer geïnventariseerd en kwamen we 13 soorten libellen tegen, 9 minder dan in het topjaar 2017. Ook van de dagvlinders zagen we 13 soorten.

Een graafwesp op reuzenbalsemien

Bij enkele percelen van Natuurmonumenten bij Op Hees, ten zuiden van de Wiekslooterweg zagen we bij vier bezoeken 12 soorten libellen en 15 soorten dagvlinders. Op het weiland langs de Turfweg vloog een tiental oranjepipjes.

Op verzoek van Vitens zijn we ook enkele keren gaan kijken op hun terrein in Soestduinen. Bij twee bezoeken vonden we 7 soorten libellen, waaronder een weidebeekjuffer, een soort die we daar niet verwachtten. Verder telden we 15 soorten dagvlinders. Geen geelsprietdikkopjes, laat staan kommavinders, maar wel veel heideblauwtjes. Tegen de spoorlijn aan, onder de hoogspanningsleiding is een verbinding gemaakt tussen de Vlasakkers en de Vliegbasis. Er is geplagd en er ligt nu een faunapassage onder de N413. We zijn benieuwd wanneer we resultaten gaan zien.

Als groep inventariseren we incidenteel enkele bos- en heidegebieden aan de zuidoostrand van Soest, zoals De Paltz, een deel van de Vliegbasis Soesterberg, De Stompert en het Monnikenbos. Dit jaar zijn we alleen naar de Vliegbasis geweest. Hier troffen we twee oranje luzernevlinders aan. Vorig jaar zagen we er veel kommavlinders die vooral afkwamen op de (natgehouden) bloeiende planten rond het monument. Ze hebben alleen weinig eitjes kunnen afzetten op de verdroogde grassen zodat we dit jaar geen kommavlinder hebben gezien. Joke heeft er later wel nog een gezien, dus we houden hoop dat de populatie niet verdwenen is. Thea zag nog een gewone pantserjuffer bij de blusvijvers en ik zag er nog zwervende heidelibellen vliegen.

Toch een weidebeekjuffer (en geen bosbeekjuffer)

De Soester polder is een heel ander soort gebied. Op mijn libellenroute bij de Amersfoortse waterzuivering heb ik 16 soorten libellen geteld. Hier vinden we o.a. de variabele waterjuffer, de twee soorten roodoogjuffers en de weidebeekjuffer. De laatste zie je op meer plaatsen in de polder bij stromende beekjes, bijvoorbeeld bij de Soester waterzuivering. Op mijn vlinderroute kwam ik 21 soorten dagvlinders tegen, waaronder twee kleine parelmoervlinders. Deze zijn in het binnenland in opkomst en nemen af in de duinen waar ze hoofdzakelijk voorkomen. Er heeft op de route ook een sleedoornpage gevlogen, maar die heb ik helaas gemist. Ik zag er nog wel een kleine vos. Met de groep hebben we die niet gezien. Ook landelijk vloog deze soort heel slecht in 2019. Els vond trouwens al vroeg in het jaar de zeldzame grote vos in haar tuin.

Grote vos op sleedoorn (foto: Els van Weering)

Midden in Soest komt op verschillende locaties de zeldzame sleedoornpage voor. Als imago zijn ze lastig te zien. Mannetjes zitten hoofdzakelijk in toppen van vrijstaande bomen, snoepend van honingdauw. Vrouwjes hebben nectar nodig voor de ei-ontwikkeling en komen nog wel naar beneden. Vooral gulden roede en koninginnenkruid zijn dan in trek. De gebruikelijke methode van waarneming is het tellen van de eitjes in de wintermaanden. Dit gebeurt in Soest al een aantal jaren door enthousiaste vlinderaars onder leiding van Violet en Remco en in samenwerking met de Vlinderstichting. De gemeente zorgt ervoor dat er met beleid wordt gesnoeid. Dit jaar zijn 181 eitjes geteld, minder dan vorig jaar, maar nog steeds een mooi aantal.

Koninginnenpage

Het totaalbeeld

In het hele gebied hebben we als groep en individueel ook dit jaar 31 soorten libellen geteld. Dat is bijna de helft van de in Nederland zich voortplantende 64 soorten. De belangrijkste gebieden in Eemland vallen landelijk gezien, op een schaal van 1-5 in de midden categorie qua talrijkheid en aantallen soorten. Ter vergelijking, in een gemiddelde tuin met vijver kun je een kleine 10 soorten aantreffen.

Als groep en individueel hebben we 31 soorten dagvlinders gezien. Ruim de helft van het aantal soorten dat in ons land voorkomt. Op De Eng zagen we met de fotogroep een kleine parelmoervlinder en een gele luzernevlinder. Op verschillende plaatsen werden koninginnenpages gezien. Piet vond rupsen van deze vlinder op de venkel in zijn tuin. Jaap trof een bruin blauwtje aan en ik zag geelsprietdikkopjes in het Monnikenbos. Volgens de Vlinderstichting zijn er 20 algemene soorten die je in een tuin kunt verwachten. Dat wil natuurlijk niet zeggen dat die in ieders tuin voorkomen. Met wat vlindervriendelijke planten en struiken mag je met 15 soorten tevreden zijn.

Kleine parelmoervlinder

Alle waarnemingen worden ingevoerd op Waarneming.nl. Bijlage 2 geeft een overzicht naar soort libel, aantal en gebied. Bijlage 3 geeft een soortgelijk beeld van de dagvlinders. Met dank aan Violet en Remco voor de daaraan ten grondslag liggende spreadsheets.

En wat zagen we nog meer?

We kwamen natuurlijk nog talloze nachtvlinders tegen. Deze nemen we gewoon mee bij de monitoring maar bij gebrek aan tijd rennen we er niet achteraan. Hetzelfde geldt voor andere insecten als bijen, zweefvliegen, sprinkhanen, wantsen en kevers. In diverse gebieden zagen we hagedissen en ringslangen. In totaal zagen we nog 107 soorten. Al deze waarnemingen hebben we ook weer ingevoerd op Waarneming.nl.

23 februari 2020; Dick Nagelhout, met medewerking van vooral Jelly Lamsma, Alma Dijkgraaf, José Dekker, Jan Arts, Miranda Engelshoven, Joke van Luin, Lieke van Bedijk, Bettie Walland, Harry van den Deijssel, Theo Hövels, Thea Blankenstein, Pascal Losekoot, Violet Middelman en Remco Vos.

Foto's: Els van Weering (grote vos) en Dick Nagelhout.

Paardenbijters

Bijlage 1. Factoren die van invloed zijn op de monitoring van vlinders en libellen

De soorten en aantallen vlinders en libellen die we zien hangen onder meer af van de aanwezigheid van waardplanten, de biotoop en van het seizoen. Met andere woorden, komen ze hier voor en zijn ze er op dit moment? Het aantal mensen dat kijkt en de frequentie waarmee geteld wordt zijn belangrijk. Vrijwel alle vlinders en libellen leven kort. Soms mis je soorten, soms zijn er dubbeltellingen. Veel soorten vlinders kennen meerdere generaties per jaar dus dat schept meer kansen om een soort aan te treffen. Bij libellen varieert de vliegtijd. Sommige soorten kun je maar enkele weken zien, andere maanden lang. Ook de weersgesteldheid op het moment van inventarisatie (temperatuur, bewolking, windkracht) speelt een rol. Bij slecht weer zijn vlinders en libellen wel aanwezig maar zie je ze minder goed. Aanhoudend slecht weer is echter funest. Sommige vlinders en libellen kunnen ook aardig zwerven. Kortom, aan de cijfers van één jaar kan niet al te veel waarde worden gehecht.

Landkaartje

Bijlage 2. Libellen per gebied

	Gebied											
Naam	Libellenroute	Baarn Biezenven	Baarn Pluismeer	Baarn Stulpheide	Baarn - Stulpheide - Gentianenven	Lage Vuursche - Nonnenland	Soest - De Wiek	Soest - Vitens	Soest - Op Hees	Soesterberg - Vliegbasis Soesterberg	Totaal	
Zuidelijke glazenmaker						1					1	
Blauwe glazenmaker	x		1			6			1		8	
Bruine glazenmaker	x					1					1	
Vroege glazenmaker	x					2					2	
Paardenbijter	x			22		16	3	1			42	
Grote keizerlibel	x		8	2	3	16	6	4	2		41	
Weidebeekjuffer	x							1			1	
Koraaljuffer			75		9						84	
Houtpantserjuffer	x					2	1		18		21	
Azuurwaterjuffer	x				4	47	42		8		101	
Smaragdlibel					1						1	
Watersnuffel			181		15				1		197	
Grote roodoogjuffer	x								1		1	
Kleine roodoogjuffer	x		2				4				6	
Lantaarntje	x		18			2	14	6	1		41	
Tengere grasjuffer						2	3				5	
Zwervende pantserjuffer			1			6					7	
Tengere pantserjuffer				2	9	5	1				17	
Venwitsnuitlibel					1						1	
Noordse witsnuitlibel					6						6	
Platbuik	x		1			3					4	
Viervlek			9		6	20	10		2		47	
Gewone oeverlibel	x		16	3	2	3	5	1			30	
Vuurjuffer	x		25		10				1		36	
Bruine winterjuffer		4		59		2	3	1			69	
Zwervende heidelibel						1					1	
Bloedrode heidelibel		2	87			48	7		11		155	
Bruinrode heidelibel		4		4	57	3	13		10	2	93	
Steenrode heidelibel	x	2	2		1	2		4	1		12	
Variabele waterjuffer	x											
Totaal		12	427	92	124	187	112	18	57	2	1031	
Totaal door de werkgroep gezien 29 soorten. Libellenroute 16 soorten. Aantallen niet interessant vanwege dubbeltellingen. Daar niet elders gezien: variabele waterjuffer.												
Door anderen van de werkgroep nog gezien: gewone pantserjuffer.												
Dat brengt het totaal (weer) op 31 soorten												

Zwervende pantserjuffer

Bijlage 3. Dagvlinders per gebied

Naam	Vlinderoute	Baarn - Biezenven	Baarn - Pluismeer	Baarn - Stulpheide	Baarn - Gentianenven	Lage Vuursche - Nonnenland	Soest - De Wiek	Soest - Vitens	Soest - Op Hees	Soesterberg - Vliegbasis Soesterberg	Eindtotaal
Dagpauwoog	x		1			1	8	1	1		12
Oranjetipje	x								10		10
Landkaartje	x						2	1	1		4
Bruin blauwtje	x									1	1
Boomblauwtje	x		2			2		1	1		6
Hooibeestje	x			5				8		11	24
Oranje luzernevlinder	x									2	2
Eikenpage										1	1
Citroenvlinder	x		9	3	4	5	5	11	15	2	54
Heivlinder										2	2
Kleine vuurvlinder	x		3	4	4	4	7	2	1	4	29
Bruin zandoogje	x		3			22	223	17	12		277
Groot dikkopje	x		8		1	3	6	5	1		24
Bont zandoogje	x					3	2	5	3		12
Groot koolwitje	x		1					9	2		12
Klein geaderd witje	x		3			3	9	2	6	2	25
Klein koolwitje	x		3			1		2	1		7
Heideblauwtje				6	5			43			54
Gehakelde aurelia	x					1		1	1		3
Icarusblauwtje	x					8	3	2		1	14
Zwartsprietdikkopje	x					3	4				7
Atalanta	x	1		2	1	2	1		1	4	12
Distelvlinder	x	1	6	9	2		2	15	1	7	43
Kleine parelmoervlinder	x										
Kleine vos	x										
Totaal		2	39	29	17	58	281	116	57	37	636
Als groep zagen we 23 soorten. Op de vlinderoute nog kleine parelmoervlinder en een kleine vos. Daarnaast door individuele leden van de groep gezien: grote vos, gele luzernevlinder, geelsprietdikkopje, kommavvlinder, bruin blauwtje en koninginnenpage.											
Totaal 31 soorten.											

Heideblauwtjes